

**FEATURES OF NORMATIVE ACCENT OF PROFESSIONAL
VOCABULARY (ON MATERIALS OF LEGAL TERMINOLOGY)**

Khokhryakova Larisa Fedorivna

The article affects the important problem of professional language culture namely correct word accent. On materials of modern dictionaries some features of accent of scientific and strictly specialized law terms are analysed.

For the students of higher educational establishments, teachers, practical lawyers, and also for all, who aims to capture an accentuation norm – one of main categories of professional speech culture.

Keywords: accentuation, accentuation norm, phrase accent, verbal accent, variant accent.

УДК 81'37(045)

**Світлана Шепітько, Ольга Щелкунова
ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ КОНЦЕПТ ТА МЕТОДИКА ЙОГО
ДОСЛІДЖЕННЯ**

На сьогодні термін «концепт» знаходить широке застосування у різних областях лінгвістичної науки. Він увійшов у поняттєвий апарат когнітивістики, семантики, лінгвокультурології. Наше дослідження спрямоване на зіставне вивчення поняття лінгвокультурного концепту та методика його дослідження.

Об'єктом дослідження даної статті є лінгвокультурний концепт, що вивчається на предмет лінгвокультурних характеристик та методика його дослідження. Актуальність нашого дослідження зумовлена наступними причинами: 1) у даному дослідженні предметом наукових спостережень слугує лінгвокультурний концепт, оскільки він несе в собі одне з тих понять, яке своїм об'ємним змістом узагальнює культурний досвід людей;

2) аналіз методика його дослідження сприяє оптимізації і поглибленню розуміння лінгвокультурних концептів у мовленнєвій комунікації.

Метою цього дослідження є вивчення поняття лінгвокультурного концепту в цілому, виявлення його ролі в мовленнєвій комунікації, аналіз його структури в цілому, аналіз методика його дослідження. Для реалізації вищевикладеної мети в нашій роботі поставлені наступні конкретні завдання: провести огляд загальної теорії концепту і дати його визначення; описати основні характеристики і структуру лінгвокультурних концептів; описати основні шляхи і методи дослідження лінгвокультурних концептів.

Теоретична значущість роботи полягає в тому, що дане дослідження вносить певний внесок у розвиток лінгвоконцептології і лінгвокультурології, уточнюючи один з типів концептів – лінгвокультурний концепт.

Дане дослідження відкриває перспективи для подальшого всестороннього вивчення концептів в українській, новогрецькій і англійській лінгвокультурах,

дозволяє визначити типи існуючих концептів, сприяючи осмисленню такої актуальної проблеми лінгвістики, як взаємовідношення мови і культури.

До кінця ХХ століття лінгвістика, поряд з іншими науками, що звернулися до вивчення інфраструктури людського розуму, яка уподібнюється інформаційній системі, набуває новий образ, обумовлений її когнітивною спрямованістю. Інформація поступає до людини за різними каналами; знання акумулюються в голові людини у вигляді певних структур. Хоча кожна когнітивна дисципліна має свій власний об'єкт дослідження, саме через мову можна дістати доступ до найбільш об'єктивного аналізу цих структур.

Проблема осмислення мовних одиниць як структур зображення знань є актуальною, оскільки за сукупністю концептів можна судити про ментальну модель дійсності, що відображується в мові взагалі і в мовній свідомості конкретних носіїв мови [1, с. 52]. Згідно з дослідженнями, пізнання світу відбувається за наступними етапами: відчуття – сприйняття – уявлення – поняття, при цьому поняття розглядається як вища, підсумкова ступінь знання. Проте когнітивний підхід довів, що оперування «поняттями» не відповідає потребам сучасних досліджень. Саме термін "концепт" отримав сьогодні широке розповсюдження [1, с. 53].

Концепт – явище того ж порядку, що й поняття. За своєю внутрішньою формою в українській мові слова концепт і поняття однакові: концепт є калькою з латинської *conceptus* "поняття", від дієслова *concipere* "зачинати", тобто означає буквально "поняття, зачаття".

Концепт і поняття – терміни різних наук; друге вживається головним чином у логіці і філософії, тоді як перше, концепт, є терміном у одній галузі логіки – в математичній логіці, а останнім часом закріпилося також в науці про культуру, в культурології.

Концепт – це наче згусток культури у свідомості людини; те, у вигляді чого культура входить в ментальний світ людини. І, з іншого боку, концепт – це те, за допомогою чого людина – пересічна, звичайна людина, не "творець культурних цінностей" – сама входить в культуру, а в деяких випадках і впливає на неї [2, с. 40].

С. А. Аскольдов вважав, що найбільш суттєвою функцією концептів як пізнавальних засобів є функція заміщення. "Концепт есть мысленное образование, которое замещает нам в процессе мысли неопределенное множество предметов одного и того же рода... Он может быть заместителем некоторых сторон предмета или реальных действий..." [3, с. 269 – 270].

Згідно з О. С. Кубряковою, поняття концепту відповідає уявленню про ті сенси, якими оперує людина в процесах мислення і які відбивають зміст досвіду і знання, зміст усієї людської діяльності у вигляді деяких "квантів" знання [4, с. 90].

Існуючі в сучасній лінгвістиці підходи до вивчення концептів як складних ментальних утворень в найзагальнішому плані зводяться до двох основних понять концепту - лінгвокогнітивному і лінгвокультурному. При

лінгвокультурному підході робиться акцент на концепті як ментальному утворенні, що вже сформувався, як частини усієї концептосфери, як фрагменті картини світу, тобто, концепт знаходиться у свідомості. Саме у свідомості здійснюється взаємодія мови і культури. Від інших ментальних одиниць різних галузей науки його також відрізняє наявність ціннісного елементу. Центром концепту завжди є цінність, оскільки в основі культури лежить саме цінність [5].

Лінгвокультурні концепти можуть класифікуватися за різними ознаками. З точки зору тематики концепти утворюють, наприклад, емоційну, та інші концептосфери [1, с.53]. Класифіковані за своїми носіями концепти утворюють індивідуальні, мікрогрупові, макрогрупові, національні, цивілізаційні, загальнолюдські концептосфери [6, с. 3 – 9].

Типи концептів дуже різноманітні – і за змістом, і за структурою. Проте, в основі будь-якого концепту лежить базовий шар, який є певним чуттєвим образом. Цей образ, у свою чергу, є одиницею універсального предметного коду. Сукупність базового образу і додаткових когнітивних ознак і шарів складають об'єм концепту і визначають його структуру. Існує декілька структурних типів концептів: однорівневі, багаторівневі, сегментні. Першими є ті концепти, які включають тільки чуттєве ядро, тобто один базовий образ. Другі включають декілька когнітивних шарів, що розрізняються за рівнем абстракції, який нашаровується на базовий образ. Треті є базовим образом, оточеним декількома сегментами, рівноправними за мірою абстракції [1, с. 58 – 60].

Для того щоб побудувати теоретичну модель змісту того чи іншого лінгвокультурного концепту необхідно виявити методіку їх дослідження. Для реалізації даної мети було створено декілька методів аналізу. Одним з них є метод кластерного аналізу, який в свою чергу збільшує ефективність концептуального аналізу.

«Кластер» (англ. cluster – кисть, рій) – це лінгвістична послідовність, ланцюжок мовних елементів, якими можуть бути звуки (вокальний кластер) або частини мови (дієслівний кластер), група діалектів або мов, що мають ряд загальних рис як результат взаємного географічного зближення [7, с. 57]. У лінгвістиці ми розглядаємо кластер як певний фрагмент лексичної, фразеологічної чи пареміологічної картини світу, складові якого характеризуються загальною поняттєвою віднесеністю. Дослідницька цінність кластерів полягає в тому, що їх можна порівнювати. Наприклад, при зіставному кластерному аналізі паремій на позначення певного концепту декількох етносів й інтерпретації його результатів можна схарактеризувати відмінності етнічного сприйняття цього концепту. Такий аналіз був проведений І. С. Синкевич, яка розглядала концепти «любов» та «дружба» на матеріалі англійських, німецьких й російських паремій.

Але першим етапом при дослідженні концепту є виявлення його денотативного значення, тобто аналіз ключового слова, ядра концепту. На

даному етапі необхідно звернутись до тлумачних та енциклопедичних словників, які надають інформацію про вербалізований концепт у його системних тезаурусних зв'язках.

Аналіз синонімічних рядів виявляє низку одиниць, які можуть бути близькими за значенням до досліджуваної лексики. Наприклад, досліджуваний О. В. Рудаковою концепт «побут» має наступний ряд синонімів: повсякденність, щоденний, образ життя, уклад/устрій, звичай, які вербалізують когнітивний компонент концепту. Когнітивні ознаки репрезентуються лексемами «затишок», «облаштованість» [1, с. 123].

Метою контрастивного аналізу є встановлення антонімічних рядів досліджуваного концепту. Так, контрастивним типом світосприйняття в англо-саксонській лінгвокультурі презентує концепт «чесність», що поціновується надзвичайно високо і позиціонується як одна з найкращих людських якостей [8, с. 111].

Однією з особливостей методики аналізу лінгвокультурних концептів є залучення асоціативного експерименту, оскільки кожний лінгвокультурний концепт має ціннісні характеристики, які реалізують себе за допомогою суб'єктивних дефініцій. Асоціативний експеримент реалізується шляхом анкетування з питаннями типу: Що ви розумієте під ...? Це добре чи погано? Закінчіть любими засобами фразу ... і т.д. Такий метод дослідження дозволяє описати інтерпретаційне поле концепту з точки зору окремого суб'єкту.

Сукупність методів аналізу лінгвокультурного концепту дозволяє достатньо повно представити його зміст у свідомості того чи іншого народу та знайти його місце у системі цінностей певного етносу.

У перспективі дослідження окремих лінгвокультурних концептів на матеріалі української, російської, англійської та новогрецької мов.

Література

1. Методологические проблемы когнитивной лингвистики: научное издание / Под редакцией И. А. Стернина. – Воронежский государственный университет, 2001. – 183с. Степанов Ю.С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования / Ю.С. Степанов. – М.: Школа “Языки русской культуры”, 1997. – 824 с.
2. Аскольдов С.А. Концепт и слово // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста. Антология / Под ред. проф. В. П. Нерознака / С. А. Аскольдов. – М.: Academia, 1997. – С. 267– 279.
3. Кубрякова Е. С. Концепт // Краткий словарь когнитивных терминов/ Е. С. Кубрякова, В.З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина / Е. С. Кубрякова. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1996. – С.90 – 93.
4. Карасик В. И. Культурные доминанты в языке / В. И. Карасик //Языковая личность: культурные концепты: сб. науч. тр. / В. И. Карасик. – Волгоград, Архангельск: Перемена, 1996. – С. 3 – 16.

5. Лихачев Д. С. Концептосфера русского языка / Д. С. Лихачев // Известия РАН. Сер. лит. и яз. – 1993. Т. 52. 1. – С. 3 – 9.

6. Комлев Н. Г. Словарь новых иностранных слов (с переводом, этимологией и толкованием) / Н. Г. Комлев. – М.: Изд-во МГУ, 1995. – 144 с.

7. Studia Linguista: зб. наук. пр. / Київський національний університет імені Тараса Шевченка; [редкол.: І.О. Голубовська (відп. ред.), М. А. Собоцький, Ф. С. Бацевич та ін.]. – Київ: Вид-во Київський університет, 2006. – В.1. – 140с.

ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ КОНЦЕПТ ТА МЕТОДИКА ЙОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Шепітько Світлана Віталіївна, Щелкунова Ольга Федорівна

Стаття присвячена проблемі дослідження лінгвокультурних концептів. Автори наводять дефініції змісту поняття «концепт», які варіюються у вчених лінгвістів. У статтях наводяться методи та приклади дослідження лінгвокультурних концептів.

Ключові слова: лінгвокультурологія, концепт, кластер, концептосфера, базовий образ, ядро.

ЛИНГВОКУЛЬТУРНЫЙ КОНЦЕПТ И МЕТОДИКА ЕГО ИССЛЕДОВАНИЯ

Шепітько Светлана Витальевна, Щелкунова Ольга Фёдоровна

Статья посвящена проблеме исследования лингвокультурных концептов. Авторы приводят дефиниции содержания понятия «концепт», которые варьируются у ученых лингвистов. В статье приводятся методы и примеры исследования лингвокультурных концептов.

Ключевые слова: лингвокультурология, концепт, кластер, концептосфера, базовый образ, ядро.

CULTURAL CONCEPT IN LINGUISTICS AND METHODOLOGY OF ITS STUDY

Shepitko Svitlana Vitaliyvna, Shchelkunova Olga Fedorivna

The article deals with the problem of study of cultural concepts in linguistics. The authors give the definitions of the contents of the notion of “the concept” which are variable in linguistics scholars. The article shows the methods of study of cultural concepts in linguistics.

Key words: culture in linguistics, concept, cluster, concept and its sphere, basic image, nucleus.